

Міністерство освіти і науки  
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка  
Факультет української філології та журналістики  
Кафедра української мови

Дипломна робота  
магістра

з теми:

## **СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ ГРАДАЦІЙНОЇ СЕМАНТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТРАТУРНІЙ МОВІ**

Виконала:  
студентка 2 року навчання освітнього ступеня  
«магістр» групи FUkr1-M19  
спеціальності 035 Філологія  
(Українська мова і література)  
**Сукманська (Шиманська) Лілія Олегівна**

Керівник: **Беркешук І.С.**, кандидат філологічних  
наук, доцент кафедри української мови

Рецензент: **Гудима Н.В.**, кандидат філологічних  
наук, доцент кафедри теорії та методик  
початкової освіти

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
СКЛАДНІ СПОЛУЧНИКОВІ КОНСТРУКЦІЇ З ГРАДАЦІЄЮ: ТЕОРЕТИЧНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ.....	9
1.1. Поняття комунікативного аспекту в синтаксисі сучасної української літературної мови.....	11
1.2. Становлення погляду на конструкції зі сполучником <i>та й</i> як окремого типу складного речення.....	19
1.3. Історія вивчення конструкцій зі сполучниками типу <i>не тільки ... а й, не стільки ... скільки</i> .....	22
1.4. Етап опису досліджуваних конструкцій як градаційних.....	24
Висновки до 1-го розділу.....	30
РОЗДІЛ 2	
ГРАДАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ У ЗМІСТІ СКЛАДНИХ СПОЛУЧНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ.....	31
2.1. Градація як явище семантичного рівня організації складного речення.....	31
2.1.1. Розмежування формального і семантичного рівнів аналізу складного речення в сучасних синтаксичних дослідженнях.....	32
2.2. Формування відношення градації в семантичній структурі складних сполучникових конструкцій.....	34
2.2.1. Градаційне значення як результат взаємодії семантичного й комунікативного рівнів будови складного речення.....	35
2.3. Висхідний і спадний різновиди градаційного відношення.....	37
2.4. Градаційне відношення як супровідний компонент у семантиці складного речення.....	41
2.5. Вираження градаційного значення в структурі складносурядного ре-	

чення.....	43
2.6. Градація причини і засоби її вираження в структурі складних сполучникових конструкцій.....	56
2.7.Вираження градації в структурі складнопідрядного речення.....	57
2.8. Вираження градації в структурі складних ускладнених речень та в тексті.....	66
2.9. Прості речення градаційної семантики.....	67
2.9.1. Номінативні речення з градаційною ознакою.....	67
2.9.2. Генітивні речення.....	68
2.9.3. Безособові речення.....	69
2.9.4. Речення з підметом-інфінітивом.....	71
Висновки до 2-го розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	79

## ВСТУП

У сучасній синтаксичній науці прийнято погляд на речення, сутність якого полягає в тому, що речення розглядається як складне, багаторівневе за своєю організацією явище. Розмежування різних рівнів організації речення – формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного і комунікативного – надає аналізу більшої пояснювальної сили й дозволяє усвідомити сутність явищ, що суперечливо тлумачилися в історії науки. До таких, зокрема, належить питання про граматичну природу складних речень із градаційним відношенням частин.

**Актуальність теми** визначається потребою у всебічному аналізі складних конструкцій сучасної української мови із градаційним відношенням між предикативними частинами в їх складі. Вони потрапляли в поле зору граматистів у зв'язку з визначенням типів складносурядного речення (І.Р. Вихованець, К.Ф. Герман, Н.В. Гуйванюк, А.П. Грищенко, М.У. Каранська, М.Ф. Кобилянська, О.Д. Пономарів, І.І. Слинько [21, 27, 31, 46, 66, 74]), однак ніколи не становили предмет спеціального дослідження й монографічного опису. У межах згаданих досліджень зроблені важливі спостереження, разом із тим багато з питань залишилося поза увагою вчених. Так, не існує єдиної думки щодо сутності градації як мовної категорії та засобів її вираження в структурі різних за типом складних синтаксичних конструкцій.

**Також актуальність проблеми** зумовлена потребою дослідити комунікативний потенціал складних речень градаційної структури з урахуванням формальних і семантичних параметрів, що дає змогу адекватно описати процес формування мовної картини світу й специфіку відображення цієї картини в писемній продукції – науковій (зокрема науково-технічній), публіцистичній художній літературі та різних документах.

Показником цього є вихід у світ кількох монографій (О.Митрофанової, М.Кожині, А.Коваль, С.Єрмоленко, Н.Непийводи), тематичних збірників статей, численних публікацій у періодичних виданнях.

Синтаксична організація різного типу текстів підпорядкована комунікативному призначенню мови. Фіксуючи й передаючи результат пізнання –

наукове знання, мовні засоби різних рівнів, у тому числі й синтаксичного, мають забезпечувати адекватне відображення мовної картини світу. Належне застосування градаційних речень відіграє в цьому надзвичайну роль.

Синтаксис виразно виявляє національний спосіб формування і висловлення думки. Конструкція речень, розподіл смислового навантаження між частинами висловлення, переважання тих чи інших засобів – усе це надає текстам яскравого національного колориту. Національна специфіка виявляється у синтаксичній будові української мови, і це віддзеркалюється й у різножанрових текстах. Активне використання градаційних речень є однією з виразних особливостей української мови. Вивчення їх доцільного (з пізнавально-комунікативного погляду) використання забезпечує вироблення власних синтаксичних традицій, допомагає усунути наслідки зумовленого екстралінгвальними чинниками тривалого впливу російської мови.

**Мета** дипломної роботи – виявити сутність градаційного відношення як своєрідного змістового компонента й визначити засоби його вираження в структурі складних сполучникових конструкцій, з'ясувати комунікативний потенціал градаційних речень та їх роль в адекватному фіксуванні результатів наукового пізнання. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) установити зв'язок між градаційним відношенням у змісті складних сполучникових конструкцій і комунікативними потребами мовця;
- 2) схарактеризувати роль кожної з предикативних частин складної конструкції в поданні змісту висловлення як градації;
- 3) з'ясувати сутність таких різновидів градації, як власне градація і приєднання (підсилення), градація висхідна і спадна;
- 4) виявити лексико-семантичні засоби формування градаційного відношення;
- 5) дослідити взаємодію градаційного відношення з іншими типами змістових відношень у різних за будовою складних сполучникових конструкціях;

б) з'ясувати комунікативний потенціал градаційних речень уживаних у сучасних українських текстах.

**Об'єктом** дослідження стали складні сполучникові конструкції, предикативні частини яких пов'язані градаційним відношенням, на зразок „Зачеплено було *не тільки* Меметову честь, *але й* честь усього роду” (М. Коцюбинський, с. 192); „Так з розмови нічого не вийшло, тільки вечерю йому зіпсували. *Тим більше*, що забули засмажити печерички” (М. Коцюбинський, с. 494).

**Предмет** дослідження становить формально-синтаксична, семантико-синтаксична та комунікативна організації складних сполучникових конструкцій із градаційним відношенням між компонентами.

**Матеріалом** дослідження послужила картотека, що налічує понад 400 складних сполучникових конструкцій сучасної української мови, предикативні частини яких поєднані градаційним відношенням.

**Методологічну основу** дослідження становить дихотомічне розуміння мови як суспільного явища, усвідомлення діалектичного взаємозв'язку загального й окремого.

**Методи** дослідження зумовлені його метою і завданнями. В аналізі матеріалу застосовано описовий метод, метод зіставлення, а також трансформаційний метод. Для аналізу науково-технічних текстів застосовано функціонально-стилістичний метод, який передбачає вивчення мови в умовах її використання; для дослідження речень, які відзначаються найбільшим комунікативним навантаженням, використано крім описового методу і частково методи зіставного та статистичного аналізу синтаксичних одиниць.

**Новизна** дослідження полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві на широкому фактичному матеріалі здійснено різнорівневий аналіз складних градаційних конструкцій із урахуванням їхніх структурно-граматичних, лексико-семантичних і комунікативних особливостей. Новим є погляд на градацію як змістове відношення, що формується у своєрідно організованих складних сполучникових конструкціях, структура і семантика яких зазнають

суттєвого впливу з боку їх комунікативної організації. Виявлено факт взаємодії градаційного значення з іншими типами змістових відношень – як основного в семантичній структурі таких висловлень або як додаткового, супровідного. На основі широкого фактичного матеріалу виявлено сукупність речень, які відзначаються найбільшим комунікативним навантаженням під час спілкування.

**Теоретичне значення** дослідження визначається тим, що воно доповнює синтаксичну теорію положенням про зумовленість градаційного відношення в структурі складних сполучникових конструкцій особливостями їх комунікативної організації. Спостереження над взаємодією формально-семантичних та комунікативних ознак складних синтаксичних одиниць сприяють подальшій розробці питань їх багаторівневої організації. Дослідження збагачує синтаксичні описи української мови новими фактами щодо можливості вираження відношення градації в різних за типом складних конструкціях.

**Практичне значення** дипломної роботи визначається тим, що її результати можуть бути використані у викладанні синтаксису на уроках рідної мови у школах, коледжах і технікумах. Спостереження й висновки роботи можуть бути предметом обговорення на заняттях факультативів, гуртків тощо. Ілюстративний матеріал, зібраний під час дослідження сучасних українських науково-технічних текстів, можна використати для створення підручників і посібників зі стилістики та синтаксису, для розробки курсу лекцій з української мови на факультетах негуманітарного профілю. Вивчення синтаксичних засобів наукової мови сприятиме комунікативному вдосконаленню наукового викладу, практичній роботі літературних редакторів науково-технічних видань.

**Апробація результатів дослідження.** Матеріали роботи були представлені в доповідях на науковій конференції, виступах на кафедрі української мови (листопад, 2020р).

**Обсяг і структура роботи.** Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку літератури.

**Перший розділ** «Складні сполучникові сполуки з градацією: теоретично-методичний аспект» містить огляд літератури з питання, аналіз стану його

вивчення в сучасній українській мові. У розділі викладено теоретичні засади дослідження, визначено його поняттєво-термінологічний апарат.

**У другому розділі** «Градаційний компонент у змісті складних сполучникових конструкцій» розглядається семантична природа градаційного відношення і його комунікативна детермінованість. Описано семантичну структуру досліджуваних конструкцій і характер пропозитивного змісту їх частин. Встановлюється зв'язок між семантикою градації й комунікативною спрямованістю висловлення; доводиться значення першої і другої частин для побудови висловлення в градаційному ключі; досліджується роль оцінного компонента змісту; вивчається взаємодія градаційного значення з іншими типами відношень у семантичній структурі складних сполучникових конструкцій – як основного або як додаткового.

**У висновках** представлено основні результати дослідження.



Засоби вираження градаційного значення в комплексі стають інтерпретаторами дійсності, де на першому плані у процесі градування – суб'єктивний чинник. Градаційне значення залежить від сутності природи градуваного об'єкта, зумовленого вибором суб'єкта градації. Вибір такого суб'єкта зумовлено величиною його знань щодо структурування градаційного висловлення.

Вираження градаційної семантики передається як імпліцитно, так і експліцитно. Імплікація – це основний компонент градаційної семантики, що слугує для вираження характеру градації, шкали градації та градаційного синтаксичного члена. До експліцитних засобів вираження градації належать слова-специфікатори (градатори, квантифікатори, модифікатори, інтенсифікатори), які доповнюють значення слів, з якими уживаються градаційні лексеми, до імпліцитних – синонімічні засоби, які передають ступінь вияву величини вияву ознаки. До таких синонімів належать ті, які створені на підставі порівняння з еталоном (нормою, домінантою синтаксичного ряду) і функціонують як часткові.

Мовні засоби вираження градаційної семантики формують градаційне значення і репрезентують засоби його вираження як функціонально-семантичне поле з якісно-кількісним ядром (ступенями порівняння і лексико-семантичною групою прислівників міри і ступеня), що перехрещуються з іншими функціонально-семантичними полями.

Функціонально-семантичне поле градації будується за таким принципом: сема «міри і ступеня», яка вирізняється серед інших у слові, коли воно уживається в словосполученні або синтаксичній конструкції складнішої конфігурації, є лексико-семантичною одиницею градації.

Кожен із компонентів градаційної семантики формує градаційну властивість, яку передає градаційний синтаксичний член і яка є метою градаційного висловлення (градаційне питання до висловлення) // *Який ступінь вияву ознаки А стосовно Б, В, Г, І...?*

Формування висловлення з градаційним значенням відбувається за компаративною моделлю. Компаративний тип речення (із *більше, ніж/менше, ніж*) є аналогом градаційного судження, де вільно визначається градуйований об'єкт і градувальний суб'єкт у багатокомпонентній структурі градаційного значення.

На рівні речення саме градаційне значення програмує вибір і розподіл мовних одиниць і, отже, визначає ту чи ту форму речення й тексту. При тому, що вище є рівень мовних форм (речення, текст, дискурс), тим більш значимим виступає смисловий градаційний компонент у їхній семантичній сфері. Можливість вираження в мові безкінечної кількості нових градаційних смислів пов'язана з такими питаннями, як нетотожність розуміння кожним окремим суб'єктом поняття норми, участь не тільки мовного, й немовного знання у формуванні смислу.

Градаційність та емоційна оцінка перетинаються. Моделі із *більше, ніж/менше, ніж* передають як об'єктивні, так і суб'єктивні значення залежно від бажаного/небажаного, збільшення/зменшення/посилення/послаблення ознаки. Мовне вираження зберігає об'єктивне порівняння більшого із суб'єктивно бажаним зменшенням або об'єктивне зменшення із суб'єктивно бажаним збільшенням.

У синтаксичних конструкціях із градаційною семантикою мисленнєвий образ передається градаційним синтаксичним членом (в основному предикатом), градувальним суб'єктом і градуйованим об'єктом. Мовленнєвий зміст градаційного висловлення актуалізується через взаємодію навколишнього середовища та відбиває вимірні відношення в суспільстві.

Типовими синтаксичними засобами вираження градаційного значення в українській мові є складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу, підрядна частина яких передає кількісно- та якісно-характеризаційні відношення, та складносурядні речення з градаційними семантико-синтаксичними відношеннями, вербалізованими однойменними сурядними сполучниками.

Градаційні сполучники зі значенням *не тільки, але й; та і...* тощо неоднорідні, хоча й об'єднуються значеннями підсилення/послаблення, нарощення/спаду значущості другого компонента сурядного ряду порівняно з першим. У цих конструкціях градаційне значення функціонує як додаткове, тому вони лежать на периферії поля градації, а різноманітні семантичні відтінки передаються інтонацією, порядком слів, уживанням часток.

Прості речення становлять периферію синтаксичних засобів градації. Серед них – номінативні, генітивні та безособові односкладні речення.

Результатом градації в тексті є складне речення з парцеляцією. Парцеляція можлива лише за умови особливого комунікативного завдання, особливого наповнення слів *так, таких* тощо або імпліцитних смислів.

Одним із чинників, що зумовлюють лінгвістичне обґрунтування градації, є людський. У градаційній семантиці світу він виділяє градаційну функцію як мету висловлення – вказівку на ступінь вияву ознаки градуйованого об'єкта в акті комунікації, що сприяє висуненню гіпотези про градацію як додаткове значення у сфері оцінки, інтенсивності, кількості, заперечення тощо.

Змістові компоненти в структурі градаційного синтаксичного члена передають семантику різних граматичних категорій та вказують на перехідні зони функціонально-семантичних полів, які детермінують механізм участі невимірних слів у побудові градаційних висловлень на периферії поля градації.

Градаційне висловлення є продуктом психологічного і словесного. Градаційний предикат стає ядром якісно-оцінних прикметників, дієслів із значенням міри, прислівників і по-різному передає градаційну семантику.

Перетин градаційної заперечної семантики відбувається у сфері основних структурних компонентів градації. Заперечення – це одна із сторін характеристики градації.

Отже, функціонально-семантична категорія градації в сучасній українській літературній мові передається різними мовними засобами, які репрезентують її функціонально-семантичне поле.

У роботі відтворено компонентний склад функціонально-семантичного поля градації з позицій повної і часткової (перехідні явища) градації.

Поліцентризм градаційного значення зумовлений функціонуванням одиниць градації на різних мовних рівнях, його багатокомпонентною структурою, співвідношенням об'єктивного і суб'єктивного в градаційному значенні, зв'язком між градаційною функцією і прагматикою мовлення. Для вираження вимірного відношення між суб'єктом, який здійснює градацію, й об'єктом, який підлягає градації, в українській мові використовують різні мовні засоби, граматичне оформлення яких залежить від закладених у них градаційних ознак, а також від комунікативно-прагматичних особливостей градаційного висловлення та їхньої здатності виконувати домінуючу функцію.

Аналіз різного ступеня вияву величини ознаки за допомогою синонімів сприяє розмежуванню кількісної та якісної експресії. Проблема пов'язана із загальною проблемою діалектичних зв'язків між кількісними і якісними змінами. Недостатньо вивчені й індивідуальні особливості вживання градаційних різнорівневих одиниць в ідіостилі окремих авторів.

Здійснений у роботі аналіз градаційного відношення і його вираження в складних конструкціях сучасної української мови дозволив зробити такі висновки:

Дослідження підтвердило думку про відносну самостійність рівнів організації речення: формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного та комунікативного. Ця відносність виявляє себе в тому, що окремі рівні активно взаємодіють, визначаючи один одного. У досліджуваних конструкціях така взаємодія позначається на тісному зв'язку між комунікативною організацією, зокрема актуальним членуванням складних висловлень, і градацією як семантичною категорією, що втілюється в їх синтаксичній структурі.

Доведено, що сутність градаційного відношення, яке виникає між частинами складних речень, може бути з'ясована відповідно до критеріїв необхідності і достатності. Використовуючи структуру складного речення, мовець у першій його частині подає зміст, необхідний для розуміння висловлення в

цілому. Однак необхідність змісту першої частини висловлення не означає його вичерпності, оскільки він не є достатнім для правильного його розуміння. Достатність змісту висловлення забезпечує зміст другої частини. Разом із тим сама по собі кожна з частин складного речення з градаційним відношенням не є самодостатньою. Для того, щоб адекватно відобразити сутність повідомлюваного явища, обидві вони повинні бути розміщені поряд – у визначеній мовцем послідовності.

Визначені положення дозволили твердити, що виділення двох різновидів градації (висхідної і спадної) є можливим лише в тих конструкціях, де простежується кількісний параметр. Спостереження показали, що лише невелика кількість конструкцій, предикативні частини яких поєднані градаційним відношенням, містять кількісний показник. Разом із тим наявність кількісного показника в реченнях не є принциповим. Головним у висловленнях із градаційним відношенням між частинами є те, що їхня перша частина відповідає критерію необхідності, а друга – достатності, що й дозволяє об'єднати обидва різновиди в межах одного класу.

Важливий аспект аналізу в роботі становить розмежування двох різновидів складних сполучникових градаційних речень: власне градаційного та градаційно-приєднувального. Особливістю власне градаційних речень є те, що мовець одним актом відбирає дві ситуації, які в них відображені, і єднає їх в одну структуру. Для цих речень характерний тісний двобічний зв'язок між предикативними частинами. Він є передбачуваним і обов'язковим.

У роботі окреслено коло сполучних засобів, які виражають градаційне відношення в структурі складносурядного речення. До таких засобів належать парні сполучники, що отримали назву власне градаційних, та одиничні сполучники, які названо градаційно-приєднувальними. Виразниками градаційного відношення в складних конструкціях виступають також аналоги сполучників. Вони містять у своєму складі лексичні елементи, які позначають другу частину як таку, що є додатком до першої і тим самим довершує зміст висловлення. Градаційні сполучники та їх аналоги виступають характерною формально-

семантичною ознакою складних градаційних конструкцій. Це пов'язано з тим, що вони не лише виражають сурядний зв'язок між предикативними частинами, а й дають його семантичну інтерпретацію. Виявлене коло градаційних сполучників та їх аналогів збагачує уявлення про вираження градаційного відношення в структурі складних сполучникових конструкцій.

Лексико-семантичне оформлення предикативних частин підтримує і певним чином конкретизує семантику структурної схеми складносурядних градаційних конструкцій. За характером семантики предикативні частини градаційних конструкцій співвіднесені як окреме і загальне, частина і ціле. Цим зумовлено подібність семантичної будови цих частин: наявність у їх складі паралельних синтаксичних позицій для предикатних та іменних лексем, які, будучи тезаурусно співвіднесеними, можуть збігатися своїм значенням, або ж контрастувати.

Встановлено, що для складних градаційних конструкцій характерним є ступінчасте актуальне членування. На першому ступені актуального членування перша предикативна частина є темою, а друга – ремою. На другому ступені актуального членування у межах компонентів першого ступеня виділяються актуально значущі частини – тема і рема.

Характерною ознакою складних речень із градаційним відношенням як конструкцій із актуально членованим змістом є специфічне інтонаційне оформлення: рематичний компонент у складі другої частини є акцентно виділеним.

Аналіз довів, що градаційне відношення може взаємодіяти з іншими відношеннями, які є додатковими до нього як основного. Зміст, що утворюється внаслідок такої взаємодії, є ускладненим. Важливу роль в організації висловлень ускладненої семантики відіграє не тільки його синтаксична форма, включаючи засоби зв'язку між частинами, а й організована взаємодія змістів першої і другої предикативних частин, їхнього лексико-семантичного наповнення.

У роботі з'ясовано, що градаційним відношенням можуть охоплюватись причинові компоненти змісту, які співвіднесені в семантиці висловлення як основна й додаткова причина певного наслідку. Такий своєрідний зміст названо в

роботі градацією причини. Доведено, що він може втілюватись у структурі як складносурядного, так і складнопідрядного речення. Градація причини властива складнопідрядним реченням із спеціальним сполучником *тим більше що*, у якому поєднано причинове і градаційне значення.

Різноманітні семантичні відтінки, серед них і градаційні, в розглянутих нами простих реченнях передаються інтонацією, частками, порядком слів. Градаційне значення в таких реченнях додаткове, то синтаксичні конструкції знаходяться на периферії поля градації та характеризуються можливістю перехідних явищ.

Дослідження відкриває перспективу аналізу інших відношень, які виникають між предикативними частинами складних конструкцій, з боку критерію необхідності/достатності, а також розгляду градаційних висловлень як конструкцій експресивного синтаксису сучасної української мови.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Понятие пресуппозиции в лингвистике. *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*. Москва, 1973. Т.32. Вып. 1. С. 84-89.
2. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы. Москва: Наука, 1976. 383 с.

3. Арутюнова Н.Д. Сокровенная связка (К проблеме предикативного отношения). *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*. Москва, 1980. Т.39. №4. С. 347 – 358.
4. Арутюнова Н.Д. Сравнительная оценка ситуации. *Известия АН СССР. Серия лит. и яз.* 1983. Т.42. – №4. С. 330-341.
5. Арутюнова Н.Д., Ширяев Е.Н. Русское предложение. Бытийный тип (структура и значение). Москва: Русский язык, 1983. 197 с.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Сов. энцикл., 1966. 608 с.
7. Багмут А.Й. Семантика і інтонація в українській мові. Київ: Наук. думка, 1990. 167 с.
8. Бевзенко С.П. Структура складного речення в українській мові: навч. посібник. Київ: КДПІ, 1987. 80 с.
9. Безпалько О.П. Нариси з історичного синтаксису української мови. Київ: Рад. школа, 1960. 260 с.
10. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: підручник. Київ: Либідь, 1993. 336 с.
11. Белошапкова В.А. Анафорические элементы в составе сложных предложений. *Памяти акад. В.В. Виноградова*. Москва, 1971. С.34 – 43.
12. Булаховський Л.А. З історичних коментаріїв до української мови. НЗ КДУ, 1946. Т. 5. Вип.. 2. С. 31 – 71.
13. Бунина С.М. Из наблюдений над сложными причинными союзами современного русского литературного языка. *Ученые записки Московского гос. пед. ин-та*. Москва, 1957. Т. 42. С. 201 – 205.
14. Ваганова Л.П. Градация в сложном синтаксическом целом. *Синтаксические связи и отношения: Сб. статей*. Ростов-на-Дону, 1972. С. 126-133.
15. Ваганова Л.П. Об одной разновидности сложного предложения с градационными отношениями. *Русский язык в школе*. 1972. №1. С. 89 – 93.



16. Валгина Н.С. Присоединительные конструкции в современном русском литературном языке. Москва, 1964. 32 с.
17. Ващенко В.С. Стилїстика речення в українській мові. Дніпропетровськ, 1968. 158 с.
18. Вежбицка А. Метатекст в тексте: Пер. с польск. А.В. Головачевой. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. VIII: Лингвистика текста. Москва: Прогресс, 1978. С.402 – 421.
19. Виноградов В.В. Основные вопросы синтаксиса предложения. Виноградов В.В. *Избранные труды*. Исследования по русской грамматике. Москва: Наука, 1975. С. 254 – 299.
20. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення Київ: Наук. думка, 1983. 219 с.
21. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
22. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. Київ: Вища шк., 1976. 376 с.
23. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Москва: Наука, 1985. 228с.
24. Гак В.Г. К проблеме синтаксической семантики (семантическая интерпретация «глубинных» и «поверхностных» структур). *Инвариантные синтаксические значения и структура предложения*. Москва: Наука, 1969. С. 77 – 85.
25. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка. Москва: Изд-во педагогических наук РСФСР, 1952. 336 с.
26. Гвоздев А.Н. Современный русский литературный язык. Ч. 2. Синтаксис. Москва, 1958. 302 с.
27. Герман К.Ф. Складносурядні речення з градаційними сполучниками. Українська мова і література в школі. 1972. №1. С. 28 – 30.
28. Герман К.Ф. Структурно-семантичний аналіз складносурядного речення сучасної української літературної мови. Чернівці, 1973. 54 с.

29. Глушкова Г.М. Структурно-семантичні типи сурядності: автореф. дис.... канд. філолог. наук. Дніпропетровськ, 1998. 16 с.
30. Грамматика современного русского литературного языка. Москва: Наука, 1970. 767 с.
31. Грищенко А.П. Складне речення в сучасній українській літературній мові. Київ: Наук. думка, 1969. 155 с.
32. Гуйванюк Н.В., Гнатчук О.С., Нечипорук М.В. Семантична структура тексту: навч. метод. посіб. Чернівці: Рута, 2000. С. 132.
33. Гуйванюк Н.В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута, 1999. С. 336.
34. Давиденко М.О. Части української мови з погляду їх складу, функції та семантики: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.02. Київ. держ. пед. ін-т ім. М.П. Драгоманова Київ, 1993. 17 с.
35. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ: Наук. думка, 1982. 210 с.
36. Жданович Л.М. К вопросу об имплицитных звеньях в сложных синтаксических конструкциях причинного типа. *Вопросы синтаксиса современного русского языка*. Тюмень, 1977. С. 69 – 77.
37. Жданович Л.М. Парцелляция в сложных причинных конструкциях. *Вопросы синтаксиса русского языка высшей и средней школы*. Тюмень, 1975. С. 11 – 24.
38. Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П., Слинько І.І. Історична граматики української мови. Київ: Вища школа, 1980. 318 с.
39. Загнітко А.П. Принципи формальної і смислової організації складного речення. *Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук в педвузі*: зб. наук. та науково-метод. праць. Вип. III. Горлівка: ГДППМ, 1997. С. 239 – 247.
40. Загнітко А.П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс): у 2-х частинах. Ч II Київ, 1996. 240 с.
41. Загнітко А.П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс): У 2-х частинах. Ч I Київ, 1996. 202 с.

42. Зельцер В.И. Парцелляция как прием актуализации основных синтагм сложноподчиненного предложения. *Принципы и методы лексико-грамматических исследований*. Науч. Доклады 2-го межкафедрального семинара аспирантов-языковедов. Ленинград, 1973. С. 178 – 181.
43. Івченко М.П. Сучасна українська літературна мова. Київ, 1965. 504 с.
44. Капканова И.И. Предложения с градационными союзами (на материале языка произведений XVIII в.). *Функциональный анализ единиц морфолого-синтаксического уровня*. Иркутск, 1980. С. 129-139.
45. Капканова И.И. Сложные предложения с градационными союзами в русском литературном языке XVIII в. *Вопросы филологии*. Ленинград, 1978. С. 10 – 15.
46. Каранська М.У. Приєднувальний зв'язок у синтаксичній одиниці спілкування. *Наукові записки Житомирського держ. пед. ін-ту ім. І. Франка*. Житомир, 1959. Т. XI. Серія лінгвістична. С. 3 – 16.
47. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови: навч. посібник. Київ: НМК ВО, 1992. 400 с.
48. Каранська М.У. Сполучники *що, щоб* і граматичні конструкції з ними в сучасній українській мові. Київ: Вид-во АН УРСР, 1962. 136 с.
49. Коломієць В.Т. Синтаксично-стилістичні функції сполучника *а* в сучасній чеській літературній мові. Питання слов'янського мовознавства. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1958. Кн. 5. С. 113 – 138.
50. Коцюбовська Г.А. Приєднувальні конструкції: Функціонально-текстовий аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2002. 16 с.
51. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. *Синтаксис*. Київ: Радянська школа, 1965. Ч.2. 284 с.
52. Курс сучасної української літературної мови: в 2-х т. За ред. Л.А. Булаховського. Київ: Радянська школа, 1951. Т.2. 408 с.
53. Леденёва Л.С. Заметки о градационных союзах. *Неполнозначные слова*. Ставрополь, 1974. С. 252 – 258.

54. Лившиц В.А. Соединительно-присоединительные конструкции в языковом строе публицистических статей А.М. Горького. *Наукові записки Дніпропетровського держ. ун-ту*. Харків, 1958. Т. 68. Вип. 16. С. 66 – 79.
55. Ломакович С.В. Займенниково-співвідносні речення в сучасній українській мові: дисертація ... д-ра філол. наук. 10.02.01. Тернопіль, 1993. 382 с.
56. Ломакович С.В. Роль лексики у формуванні змісту складного речення. *Лінгвістичні дослідження*. Наук. вісник. Вип. 3. Харків: ХДПУ, 1997. С. 149 – 153.
57. Ломакович С.В., Шмелёва Т.В. Выражение номинативных затруднений говорящего (в простом и сложном предложении). *Синтаксические связи, строение формантов и семантические отношения в сложном предложении*: сборник научных трудов. Калинин, 1985. С. 119-128.
58. Марчук Л.М. Категорія градації в сучасній українській літературній мові: функціонально-семантичний аспект. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. 310с.
59. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения. Пражский лингвистический кружок. *Москва*: Наука, 1967. С. 239 – 245.
60. Мясоедова С.В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01. Харків, 2001. 178 с.
61. Овсяннико-Куликовский Д.Н. Синтаксис русского языка. Санкт-Петербург, 1912. 322 с.
62. Падучева Е.В. Анафорические связи и глубинная структура текста. *Проблемы грамматического моделирования*. Москва: Наука, 1973. 96 – 107.
63. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва, 1934. 452 с.
64. Плещенко Т.П. Присоединение как один из видов синтаксической связи в современном русском литературном языке (наблюдения над присоединением с

- союзами сочинительного характера): автореф. дис ... канд. філол. наук. Минск, 1960. 16 с.
65. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. Харків, 1992. 149 с.
66. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ: Либідь, 1992. 248 с.
67. Рогожнікова Р.П. Градаціонні союзи в руському языкє. *Русський язык в школе*. 1971. №3. С. 84 – 89.
68. Русская грамматика. Т.2. *Синтаксис*. Москва: Наука, 1980. 709 с.
69. Русская грамматика / И.В. Барнстова, Е. Беличова-Кржижкова, О. Лешка и др. Прага: АСАДЕ-МІА, 1979. Т.2. С. 665 – 1093.
70. Серебряная Ф.И. К вопросу о структуре градаціонного ряда. *Русський язык в школе*. 1972. №2. С. 89 – 93.
71. Серебряная Ф.И. Союз «да и» в построениях с градаціонно-присоединительным значением. *Учёные записки Ташкентского гос. пед. ин-та им. Низами*. Кафедра руського языкєзнання. Ташкент, 1964. Т. 45. Вып. 3. С. 3 – 76.
72. Скоробогатова Е.Н. Парцеллированные полипредикативные высказывания в современном руськом языкє: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харьков: ХГУ им. А.М. Горького, 1990. 24 с.
73. Скребнев Ю.М. Очерк теории стилистики: учебное пособие для студентов и аспирантов филологических специальностей. Горький, 1975. 175 с.
74. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: навч. посібник. Київ: Вища шк., 1994. 670 с.
75. Словник української мови в 11-ти томах. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980.
76. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика. За заг. ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. 588 с.
77. Сучасна українська літературна мова : підручник. За ред. А.П. Грищенка. Київ: Вища шк., 1997. 493 с.

78. Украинская грамматика. Київ: Наук. думка, 1986. 356 с.
79. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Укр. енцикл., 2000. 752 с.
80. Формановская Н.И. Стилистика сложного предложения. Москва: Русский язык, 1988. 194 с.
81. Шафиро М.Е. К вопросу о присоединении. *Вопросы синтаксиса и стилистики русского литературного языка*. Труды III-IV конференций кафедр русского языка педагогических институтов Поволжья. Куйбышев, 1963. С. 59 – 77.
82. Шафиро М.Е. Некоторые особенности словорасположения и структуры конструкций с присоединительной связью. *Вопросы русского языкознания*. Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1961. С. 109 – 127.
83. Шиленко Р.В. К определению класса экспрессивных высказываний. *Прагматические и семантические аспекты синтаксиса*: сб. научн. трудов. Калинин, 1985. С. 159 – 166.
84. Шинкарук В.Д. Співвідношення диктуму і модусу у структурі речення. *Мовознавство*. 1998. №6. С. 46 – 52.
85. Шинкарук В. Модальність як категорія модусу. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 1999. Вип. 5. С. 125 – 128.
86. Широкова Н.А. Частица *и* и некоторые функции усилительных частиц. Семантика служебных слов: межвуз. сб. науч. трудов. Пермь, 1982. С. 166 – 176.
87. Шитов В.А. Придаточные конструкции в роли самостоятельных синтаксических единиц. *Русский язык в школе*. 1968. №2. С. 91 – 93.
88. Шмелева Т.В. Смысловая организация предложения и проблема модальности. *Актуальные проблемы русского языка*. Москва: Изд-во Москов. ун-та, 1984. С. 78 – 100.
89. Шмелева Т.В. О семантике структурной схемы предложения. *Известия АН СССР*. Серия лит-ры и языка. Т. 37. №4. 1978. С. 354 – 361.
90. Шувалова С.А. Использование результатов классификации сложного предложения для построения фрагмента идеографической грамматики (на

материале сложносочинённого предложения). *Идеографические аспекты русской грамматики*. Москва: Изд-во МГУ, 1988. С. 125 – 134.

91. Шульжук К.Ф. Аспекти дослідження складного речення. *Сучасна філологія*. Проблеми, пошуки, знахідки: Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, студентів. Рівне, 1995. С. 40 – 44.
92. Шульжук К.Ф. Мовленнева реалізація моделей складних багатокomпонентних речень. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 49 – 52.
93. Шульжук К.Ф. Складні багатокomпонентні речення і текст. *Актуальні проблеми граматики*: зб. наук. пр. Кіровоград, 1997. Вип.15. С. 192 – 196.
94. Щерба Л.В. Избранные труды по русскому языку. Москва, 1957. 188 с.